

Huisvesting

Een wereld op zich op slechte grond

Na de Tweede Wereldoorlog werd voor de huisvesting van arbeiders aan de wederopbouw van Elst kamp Snodenhoek gebouwd; aan de Grote Molenstraat. Gelegen in een agrarisch stuk van Elst en grenzend aan gebied de Snodenhoek. De naam staat voor een hoek met slechte grond, een 'snoode' hoek.

De arbeiders, voornamelijk uit het westen van het land, verbleven de hele week in houten barakken. De Rijksdienst voor de Uitvoering van Werken, ook wel DUW genoemd, had tot taak de bestrijding van werkeloosheid, het huisvesten van arbeiders en het uitvoeren van werk voor het Rijk. De standaardbarakken die in het hele land voor huisvesting van arbeiders werden gebruikt, waren makkelijk verplaatsbaar.

In februari 1946 werd een kamp in Elst ingericht, met barakken uit de DUW-kampen Sloodorp en De Terp in de Wieringermeer. Het kamp bestond uit tien woonbarakken met een woonkamer en twee slaapkamers. Ook waren er een barak voor de kampbeheerder, een centrale keuken, een kantine en een badlokaal.

Vanaf 1950 werden in het kamp gerepatrieerde Indiëse Nederlanders ondergebracht. Zij verbleven er na hun gedwongen vertrek uit Indonesië, in afwachting van een eigen woning. De bewoners kwamen in opstand toen zij het bericht kregen dat ze uiterlijk 25 april 1951 het kamp moesten verlaten.

Ze dienden plaats te maken

voor Molukse ex-KNIL-militairen en hun gezinnen, die per boot onderweg waren naar Nederland. De bezwaren bij de overheid

vonden echter geen gehoor. Ten einde raad maakten de bewoners van kamp Snodenhoek op 20 april in een telegram aan koningin Juliana duidelijk dat zij in het kamp wilden blijven wonen. Dit in afwachting van huizen die in augustus 1951 beschikbaar zouden komen. De overheid zou in ogenschouw moeten nemen dat de Indiëse Nederlanders al enkele jaren gedwongen van kamp naar kamp waren getrokken. Een tijdelijke verhuizing naar een pension was daarom onmenselijk, aldus de kampbewoners.

Het vertrek werd uitgesteld en toen op 10 mei 1951 de eerste Molukse gezinnen arriveerden, woonden de Indiëse Nederlanders en de Molukkers voor een korte periode samen in het kamp. De schrik van de nieuwe bewoners was groot toen ze prikkeldraad rond het kamp

zagen. Dat riep onmiddellijk beelden op van een gevangenis. Het prikkeldraad verdween op hun verzoek.

In de maand mei arriveerden dertien Molukse gezinnen in Snodenhoek, met meer dan dertig kinderen. De plaatselijke bevolking werd opgeroepen speelgoed voor de kinderen mee te geven naar school. Onder voorzitterschap van mevrouw G. Klijn, echtgenote van burgemeester W. Klijn, was er een speciaal comité van kerkelijk en particulier initiatief dat zich bezighield met zorg voor de Molukkers. In de eerste jaren woonden er negentien gezinnen in kamp Snodenhoek. Ook was er een aantal vrijgezellen, die vanaf 1952 in een vrijgezellenbarak verbleven.

Het Commissariaat voor Ambonezen Zorg (CAZ) had vanaf 1952 het beheer van de woonoorden in Nederland in handen. Eerst was het ministerie van Binnenlandse Zaken en Overzeese Rijksdelen coördinator; vervolgens vielen de woonoorden onder de Hoofdleder Ambonese Woonoorden in Nederland (HAWIN). Het CAZ was verantwoor-

delijk voor huisvesting, voeding, onderwijs, medische zorg en sociaal werk ten behoeve van de Molukkers. Ze waren in hun doen en laten totaal afhankelijk van het CAZ. Een kampbeheerder regelde de dagelijkse gang van zaken in het woonoord. In Snodenhoek was dat van 1951 tot en met 1960 J. Kalfsbeek. Hij werd opgevolgd door H. Bergman.

Kamp Snodenhoek was een wereld op zich in Elst. Regelmatig stonden Elstenaren bij het kamp te gluren naar de nieuwe, donkergekleurde inwoners van het dorp. De eerste jaren ging iedereen er nog van uit dat ze er tijdelijk zouden verblijven. Vanwege de grote woningnood leek het daarom acceptabel dat de Molukkers in houten barakken woonden. Ook was het beleid niet gericht op integratie, want de Molukkers zouden immers teruggaan naar hun land. Als de omstandigheden daar het zouden toelaten.

Beheer Snodenhoek

Het beheer over de Molukse woonoorden was in eerste instantie in handen van de Rijksdienst voor de Uitvoering van Werken (DUW). Deze regelde vooral het technische beheer van de oorden, maar het ontbrak leidinggevenden vaak aan kennis van de Molukse bewoners. Verschillende organisaties hielden zich bezig met het beleid voor de woonoorden. Dat leidde vaak tot misverstanden en in 1952 werd besloten tot oprichting van het Commissariaat

Ambonezen Zorg (CAZ). Dat viel onder de verantwoordelijkheid van de minister van Maatschappelijk Werk. Het CAZ voerde tot 1970 het Ambonezenbeleid uit. De dagelijkse leiding was in handen van een kampbeheerder. In Snodenhoek was dat J. Kalfsbeek, die als voormalig Indisch bestuursambtenaar bekend was met de cultuur van de Molukkers. Ook sprak hij Maleis. Hij was belast met de sociale zorg voor de Molukkers, maar regelde ook de dagelijkse gang van zaken in het kamp. Kalfsbeek werd in 1960 opgevolgd door H. Bergman. De kampbeheerder werkte samen met de kampraad, die was samengesteld uit bewoners van het woonoord. De kampleider was verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken in het kamp. In kamp Snodenhoek was Frederik Manusiwa de kampleider.

Groei kamp

Het bewonersaantal van woonoord Snodenhoek groeide gestaag. In mei 1951 arriveerden de eerste dertien gezinnen. In december 1955 woonden er 24 gezinnen en 27 alleenstaanden; hetgeen neerkwam op 156 personen. Dat jaar werden twee barakken bijgebouwd. In april 1958 was het totaal aantal inwoners gestegen tot 227. De cijfers laten in 1959 een

flinke groei zien van het inwonersaantal: in april 1959 stonden er 426 volwassenen en kinderen geregistreerd. Die groei had alles te maken met een uitbreiding - in 1958 - van het aantal barakken in Snodenhoek. Dat jaar kwamen er negen barakken bij. Voorts omvatte de uitbreiding de bouw van een sociaal centrum, waarin ruimte voor een kraamkamer, een verloskamer, een dokterskamer en een kamertje voor de ziekenverpleger. Kampbeheerder J. Kalfsbeek had er een eigen kantoor en er was een keukentje voor de waarnemend beheerder.

De centrale keuken was afgebroken en daarvoor in de plaats kwam er een ontspanningsruimte voor de jeugd en een ruimte voor het geven van cursussen. In het nieuwe stenen badhuis waren zes douches voor mannen en zes voor vrouwen. Niet iedereen maakte overigens gebruik van deze douches. Sommigen verkozen een geïmproviseerde douche op het toilet bij de eigen barak. Daarvoor volstond een plaat op het hurktoilet en een slang van de keukengeiser naar de toiletruimte. In het badhuis was ook een waslokaal, waar de vrouwen drie dagen in de week was konden doen. Het beheer van het gebouw werd verzorgd door Piet Salakory en Manus Erwano. De kantine werd omgebouwd tot kerkgebouw, met een eigen preekstoel en nieuwe banken. Een beplantingsplan zorgde ervoor dat het kamp in 1958 ook aan de buitenkant een opknapbeurt kreeg.

In 1963 vertrokken de eerste gezinnen naar een woonwijk in Elst. Het bewonersaantal was tegen die tijd rond de 460. Momenteel wonen er naar schatting rond de 225 Molukse gezinnen in Elst.

@ bron: 'Van Kruidnagel naar Elstar, Vijftig jaar Molukkers in Elst', boek geschreven door Dorien Rikken, uitgegeven in 2002 door Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen.